

Toekomstvisie Stelling Den Helder

Den Helder heeft de Stelling

Stelling Den Helder, een gedeelde schat met toekomstwaarde

De Stelling Den Helder is de grandioze open en groene ruimte in de stad. Die vertegenwoordigt een ongelooflijke rijkdom aan geschiedenis en verhalen. Het is alles wat ons bindt. Bouw mee aan de toekomst van de Stelling en de stad.

Klimaatbestendig; We brengen de Stelling in stelling voor een klimaatbestendig Den Helder

1 rondje Stelling; we verbinden stad en Stelling

Ván iedereen; vóór iedereen:
we koesteren de Stelling

Leeswijzer en Inhoudsopgave

Den Helder heeft goud in handen	6
Het verhaal van Stelling Den Helder	8
Kernwaarden Stelling Den Helder	16
<ul style="list-style-type: none">> Kernwaarde 1. Het bindmiddel van de stad; maak de samenhang nog meer zichtbaar> Kernwaarde 2. Gelaagd in de tijd; maak de historie herkenbaar en beleefbaar> Kernwaarde 3. Gevarieerd in de ruimte; maak de contrasten groter> Kernwaarde 4. Elk fort is een nederzetting; maak nieuwe adressen voor stad en landschap aan de Stelling	
Toekomst Stelling	26
Opgaven	28
<ul style="list-style-type: none">> Klimaatverandering> Versterken woon- en vestigingsklimaat> Stedelijke groei	
Focus	30
<ul style="list-style-type: none">> Van iedereen voor iedereen> Klimaatbestendig> Één rondje Stelling	
Stel dat...	40
We gaan aan de slag	48
Actiepunten	48

Fort Harssens - Den Helder.

A

B

C

D

E

F

G

H

Den Helder heeft **goud** in handen

De Stelling Den Helder: een “groene long”, een “levend geschiedenisboek” een “verborgen parel”, de “ziel van de stad”, of gewoon de plek waar je een ommetje maakt – over één ding is iedereen het eens: de Stelling is enorm belangrijk voor Den Helder. De bijzondere historische verdedigingslinie en de bijbehorende Rijkswerf Willemsoord zijn als erfgoed beschermd en vormen een groot deel van de identiteit van de stad.

De Stelling Den Helder bestaat uit historische forten en liniedijken die in de 19e eeuw zijn aangelegd ter verdediging van de Rijkswerf Willemsoord. Het is beschermd erfgoed en veel Nieuwediepers komen er graag om te wandelen, te sporten of te werken. Delen zijn nog steeds in gebruik door de Marine. Sinds 2007 is de Stelling een van Rijkswegen beschermd stadsgezicht. Veel objecten op en om de linie hebben de status van gemeentelijk-, provinciaal- of rijksmonument. De Stelling is in totaal circa 12 km lang en 21 km als je de route via Kijkduin neemt. De Stelling is dan een halve marathon lang. Het gaat om een open ruimte in de stad van ruim 440 ha. Dat is vergelijkbaar met 880 voetbalvelden.

De Stelling is op allerlei manieren van waarde en betekenis voor Den Helder. In de eerste plaats is het een collectief erfgoed dat zichtbaar in de stad verwijst naar de vele verhalen. Elke Jutter die van zijn stad houdt, zou het verhaal van de Stelling moeten kennen. Daarbij is de Stelling een grotendeels openbaar toegankelijk landschap, een groene long. Voor alle inwoners bieden de forten, dijken en wateren ruimte om te wandelen, te fietsen, hardlopen en te genieten van de natuur. Op en aan de Stelling zijn bovendien veel sociaal-culturele en maatschappelijke voorzieningen te vinden – musea, scholen, sportfuncties, kunst en horeca. Door haar ligging in de stad biedt de Stelling mogelijkheden voor de toekomst. Zij is de grote kans om de bestaande stad klimaatbestendig te maken, om een gezonde leefomgeving te bieden met voldoende ruimte

om te bewegen, op grote schaal ruimte te geven aan flora en fauna, een divers en robuust nieuw watersysteem te ontwikkelen en de maritieme economie en het toerisme te versterken.

Met deze visie:

- > Geven we duidelijkheid over wat de Stelling Den Helder is en welke waarde zij heeft;
- > Geven we de kansen aan voor behoud door ontwikkeling;
- > Leggen we prioriteiten in het werken aan de Stelling tot 2040.

Door de jaren heen is de Stelling meeveranderd met de stad en heeft ze haar relevantie getoond. Nieuwe ontwikkelingen moeten bijdragen en zijn ook nodig om de kwaliteit van de Stelling te borgen. Deze visie voor de Stelling is een lange termijn perspectief op de Stelling waarbij het uitgangspunt is dat we de kwaliteit van de Stelling willen behouden en doorontwikkelen. Hierbij gaat het natuurlijk om de monumentale waarden, de Stelling als erfgoed, maar ook om de andere waarden zoals het groen en de verschillende sociaal-culturele functies. We willen de beleving en verbinding van de Stelling als geheel versterken, en een goede relatie creëren tussen de Stelling, de stad en het buitengebied. Deze visie is nog niet een precies uitgetekend plan, maar wel de koers voor de toekomst. De visie zal de komende jaren via afzonderlijke plannen worden gerealiseerd.

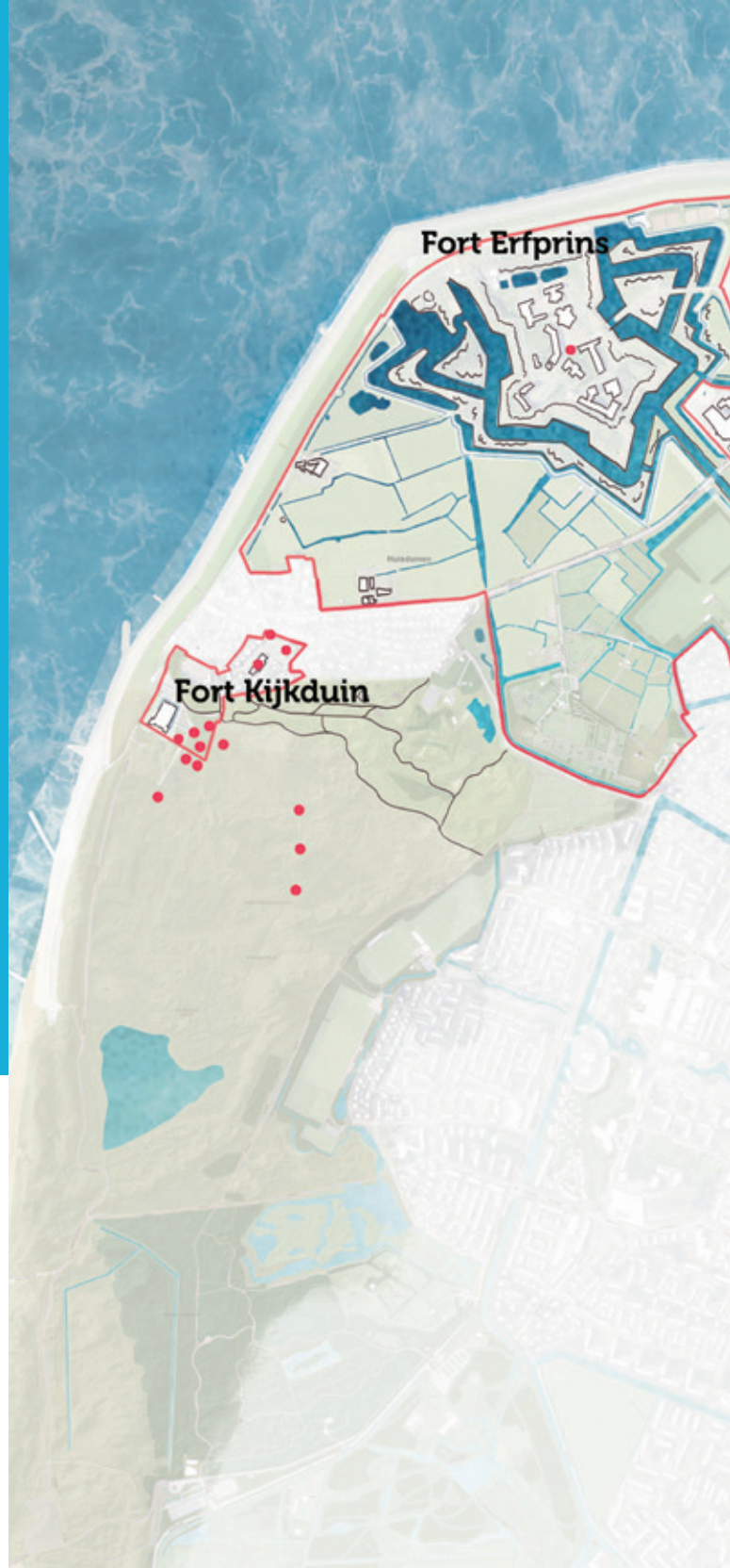
HET VERHAAL VAN STELLING DEN HELDER

Als we over de Stelling Den Helder praten, dan bedoelen we alle forten en verdedigingswerken die in de geschiedenis zijn bedacht ter verdediging van de Rijkswerf Willemsoord van Den Helder. Recentere toevoegingen hebben het verhaal van de Stelling compleet en verrijkt, denk aan bunkers uit WOII, herinneringen aan de Koude Oorlog of recenter stedelijk gebruik en bijzondere natuurwaarden. Nieuwe initiatieven vormen een volgend hoofdstuk in dit verhaal.

Ontstaan van de Stelling

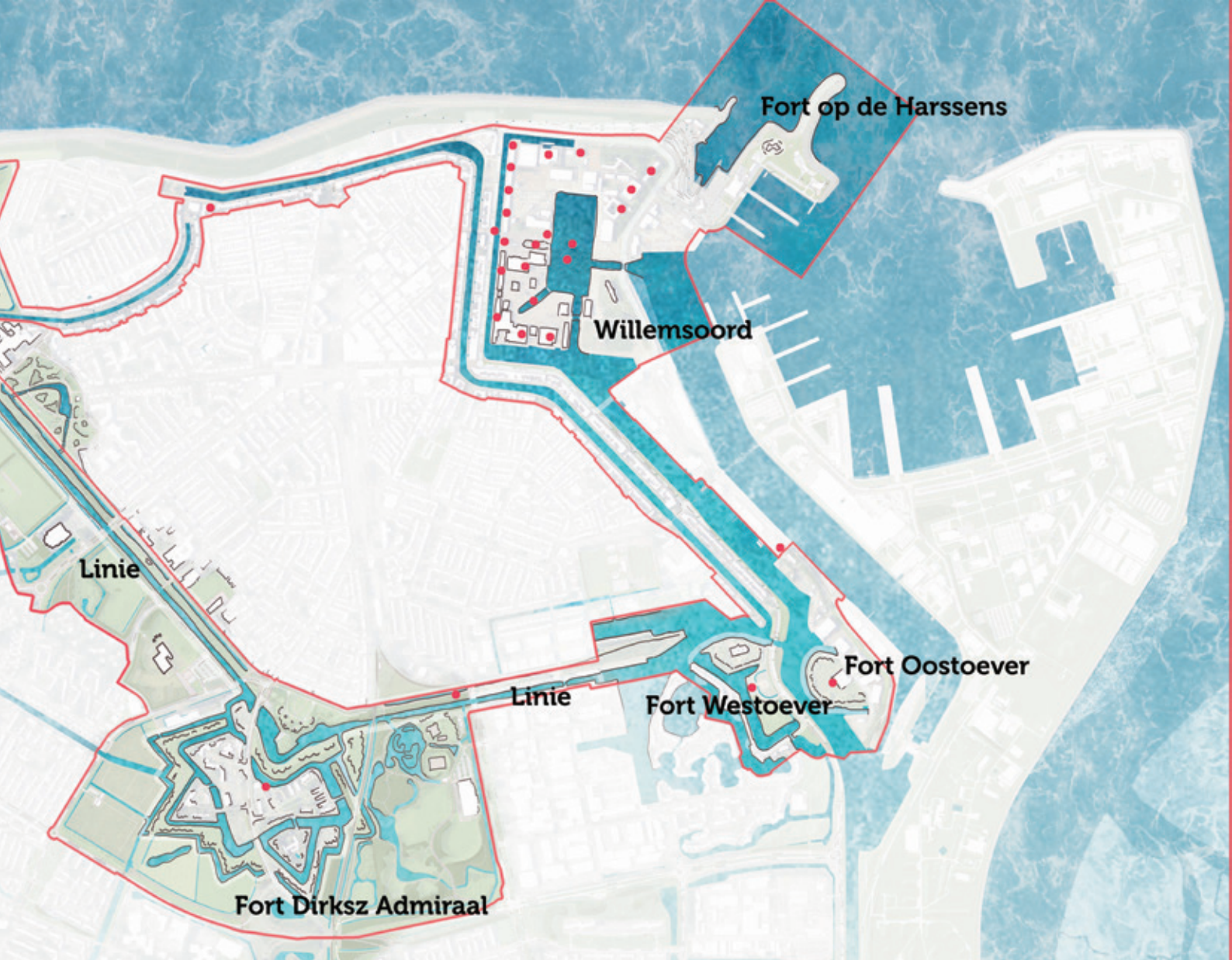
De Kop van Noord-Holland is in de loop van duizenden jaren ontstaan door een samenspel van ijs, zee, zand, klei en keileem. De karakteristieke Noord-Hollandse kaap die in deze duizenden jaren is ontstaan met de duinenrij en aan drie zijden een zee, werd al snel herkend als een zeer strategisch landschap. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden stichtte al in 1781 de oorlogshaven Nieuwe Diep. Volgens de overlevering zag Napoleon in 1811 de plek als een Gibraltar van het Noorden. Hier wilde hij een uitvalsbasis voor zijn vloot. Een door gletsjers en zeestromingen gevormd landschap werd zo een militair strategisch waardevolle locatie en bestaansreden voor de Stelling.

De bouw van de Stelling naar een eerste ontwerp van waterstaatsingenieur Jan Blanken is gestart in 1812, in de Napoleontische periode. De Rijkswerf moest beschermd

Monumenten op en aan de Stelling van Den Helder

worden tegen vijanden vanaf zee en land. Hiervoor werd een kring van onderling verbonden forten gebouwd rondom de Rijkswerf. De voorloper van de Rijkswerf was het Nieuwe Werck, het huidige Fort Oostoever. Voortvarend werden ook Fort Dirksz Admiraal, Fort Erfprins en de verbindende liniedijk gebouwd. Dit allemaal al inclusief de grote en kleine liniegracht

Legenda

↑ 1 : 5000

 Water

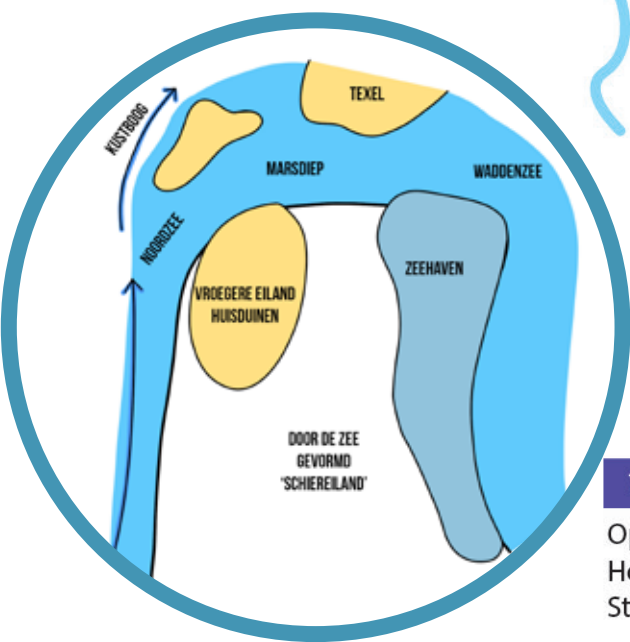
 Beschermd stadsgezicht

 Provinciale - en
Rijksmonumenten

tussen de forten en de grachtengordel met het Helderse Kanaal. Bovendien bevatte de Stelling een vooruitgeschoven post (kustfort Kijkduin) en een 'slot op de deur' in de vorm van het pantserfort Op de Harssens. De Helderse zeewering doet mee in de Stelling en werd uitgerust met een reeks kustbatterijen (rijen kanonnen). Het verdedigingswerk bij Oudeschild op Texel was tevens onderdeel van

de Stelling. De forten hadden eerst nog Franse namen: Lasalle (Erfprins), L'Ecluse (Dirksz. Admiraal) en Dugommier (later Westoever en Oostoever), Kijkduin heette toen Morland. In 1884 was de Stelling met het opleveren van pantserfort Op de Harssens gereed. Zie de bijgaande kaart met de hoofdonderdelen van de Stelling.

Het ontstaan van een strategisch landschap

1500 voor Chr. Veenmoeras
 100 na Chr. Dalend veengebied

1820
 Serieuze stedelijke groei:
 1820 - 1870
 1950 - 1990
 2010 - 2040

1817
 Drooglegging
 Polder Het Koegras

1828
 Oplevering
 Hollandsch Kanaal
 Sterke groei van de stad

Bouw en militair gebruik Stelling Den Helder

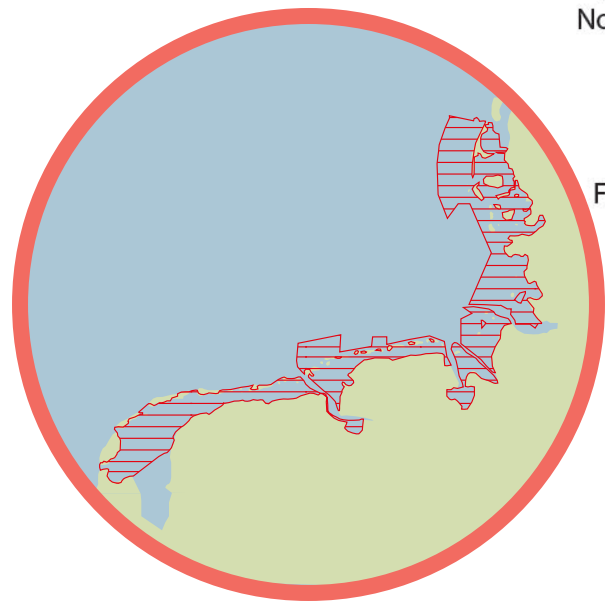
1867
 Spoorlijn
 Den Helder- Alkmaar

1876
 Opening
 Noordzeekanaal

1884
 Oplevering
 Fort op de Harssens

1914
 Start WO I
 Mobilisatie:
 Legering in de forten

1918
 Einde WO I

2007
 Rijksbeschermd
 stadsgezicht

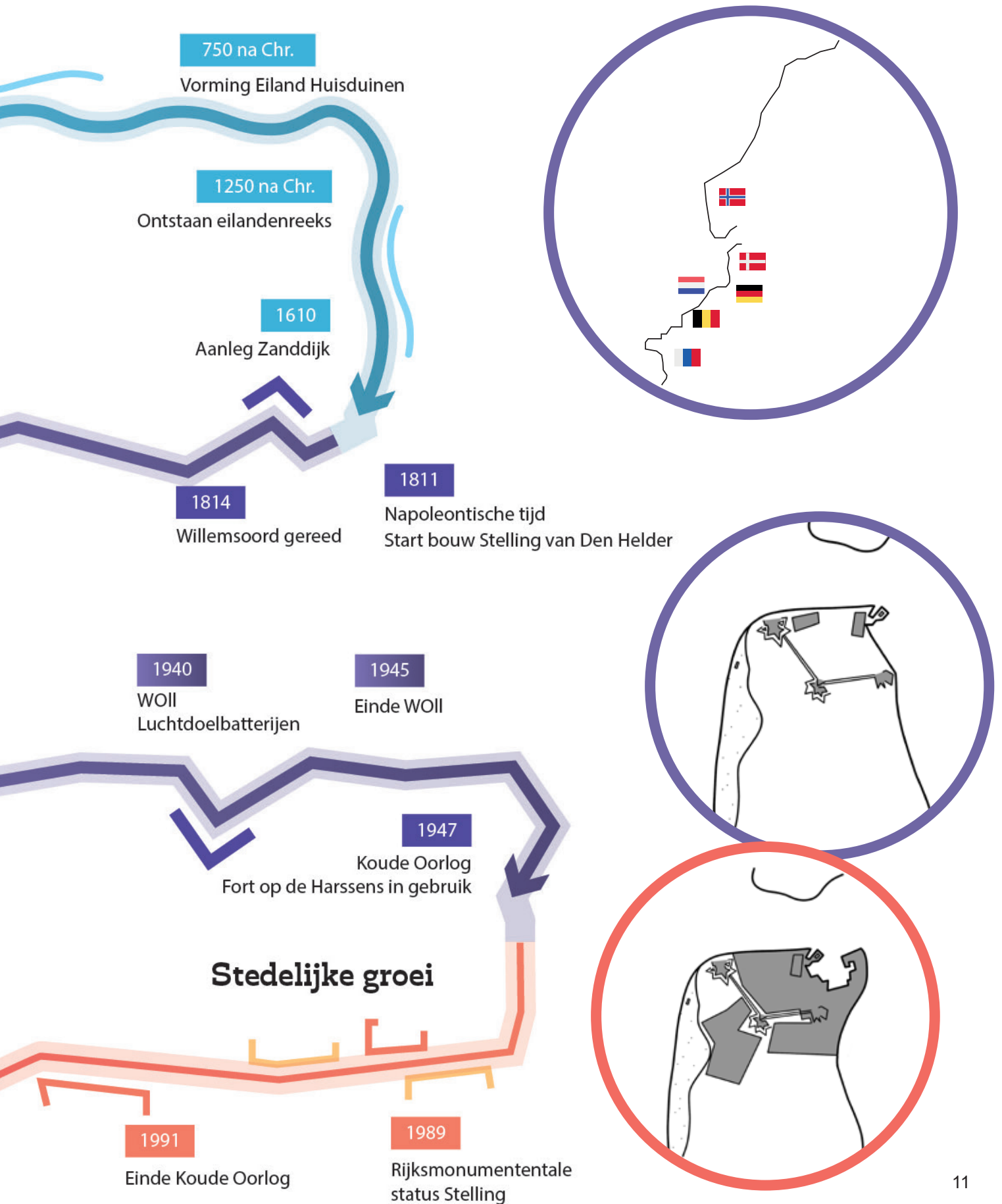
2021
 Den Helder in het nu

2009
 UNESCO - status
 Waddenzee

2030

← Toekomst

De STELLING door de tijd

Militair gebruik

De liniegracht was bedoeld om vijanden tegen te houden, de linedijk en de wallen boden dekking voor de soldaten. De beplantingen op en rond de vestingwerken en de visie daarop zijn veranderd met de tijd. De dijk en wallen waren in eerste instantie ingeplant met lage, stekelige meidoornhagen. Binnen de linedijk lag een gedekt pad. Ook tijdens de 19^e eeuw werden forten en linies met bomen (wilg, populier, iep) beplant als camouflage en voor gebruikshout. Vanaf de linedijk en de forten werd een open zicht met vrije schootvelden van honderden meters tot circa 3 kilometer gewaarborgd. Dit was wettelijk geregeld dankzij de Kringenwet. In de schootvelden mocht niet worden gebouwd, maar er kwamen wel opgaande beplantingen voor. Het samenspel van schootsafstanden bepaalde de maat van de Stelling. Het militair civieltechnisch werk werd zo een vormend principe voor het landschap net als de Stelling van Amsterdam of de Hollandse Waterlinies. De Stelling van Den Helder is uniek in haar soort. Het is geen Waterlinie maar een goed geconserveerd verdedigingswerk met landforten en kustforten en linedijk.

Na de bouw van de haven, de linie en de forten is de Stelling jarenlang van militaire betekenis geweest. Het militaire verdedigingswerk Stelling Den Helder was onderdeel van een grootschalige

1. Reduit
2. Vestinggracht
3. Ravelijn
4. Kroonwerk
5. Bastion
6. Bedekte weg

militaire structuur van de kust tot en met de kazematten van Kornwerderzand bij de strategisch gelegen Afsluitdijk. Dit is te zien in de verschillende bunkers en andere militaire relictten uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Restanten uit WOI zijn voornamelijk te vinden in de duinen bij Fort Kijkduin, de bunkers van de Atlantikwall uit WOII liggen langs de hele kustlijn, zoals in Julianadorp, maar ook op de Stelling zoals het beeldenfort of de bunker bij Dirksz. Admiraal. Ook in de Koude Oorlog speelden elementen in de Stelling een rol, zoals pantserfort Op de Harssens, torpedoloods Fort Oostoever of de Waluitkijkposten van de Mijndienst.

De Stelling en de stad

Pas in de jaren zestig verloor de Stelling haar militaire functie, en werd er vanuit een erfgoed-perspectief naar de objecten gekeken. Na afschaffing van de Kringenwet in 1963 is de stad Den Helder tijdens de wederopbouw periode geleidelijk binnen en buiten de raamwerkstructuur van de Stelling gegroeid met nieuwe woonwijken Nieuw Den Helder en De Schooten. Vanaf de jaren 90 van de 20e eeuw is de Stelling steeds meer gewaardeerd als erfgoed en waardevol onderdeel van de ruimte. De zuidzijde van de Stelling evolueerde zo van rand van de stad, naar een open groene ruimte midden in de stad.

Het historische verhaal begint in de 'diepe tijd' met de vormende kracht van de zee waardoor het strategische landschap ontstond met eerst het vissersdorp en later de Rijkswerf, de havens, de Stelling en de stad. En ook nu is de gemeente Den Helder sterk verbonden met de zee. Het huisvest de Marine, het reddingswezen, de visserij, de havens en de offshore industrie. In de 17^e eeuw was de haven Nieuwe Diep van Den Helder met de Rede van Texel voor koopvaardij en de admiraliteiten het economische middelpunt van de wereld. De toekomst van Den Helder is door de aanwezigheid van Marine en de rol van de offshore in de energietransitie sterk verbonden met internationale ontwikkelingen.

Dirksz. Admiraal: groot fort als groene ruimte middenin de stad, oude grachten en wallen deels herkenbaar.

Den Helder presenteert zich als energieke maritieme stad en het is de poort naar Texel en het begin van de Waddenzee. Hierdoor identificeert het zich steeds meer als onderdeel van de waddenkust. Klimaatverandering en opgaven rond biodiversiteit, gezondheid en duurzaamheid kunnen een nieuw hoofdstuk in de lange geschiedenis van de Stelling zijn.

De Stelling Den Helder is een heel specifiek soort landschap midden in de stad met een rijke geschiedenis. Dit kan ook in de toekomst van Den Helder de identiteit en kwaliteit van de stad en haar economie bepalen. Zoals in de geschiedenis de Stelling is mee-veranderd, zal dat in de toekomst ook zo zijn.

Oostoever: fort aan het Noord-Hollandsch Kanaal, geheimzinnig en samen met Westoever een poort van de stad.

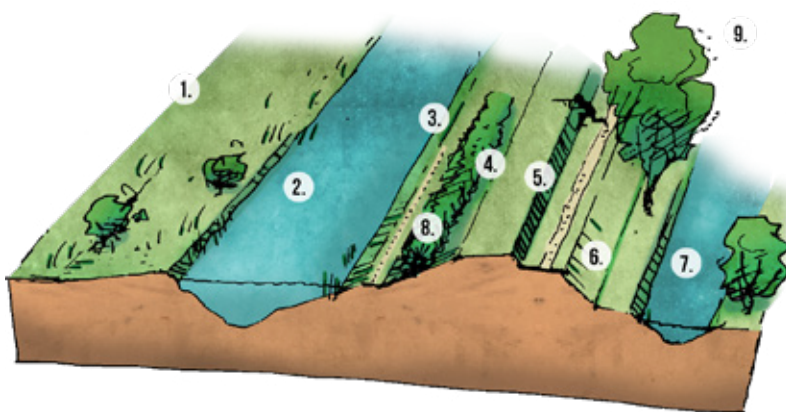
Willemsoord: door gracht omgeven werfterrein met dokken, kades en monumentale gebouwen.

Erprins: grootste fort van Nederland, als ingenieurswerk nog gaaf en herkenbaar.

Westoever: delen zijn goed bewaard gebleven. In het fort is een bomvrij gebouw uit 1828-1830 voor 200 man.

1. Schootsveld
2. Liniegracht
3. Buitentalud van liniedijk
4. Plangé
5. Banket
6. Binnentalud
7. Kleine liniegracht
8. Meidoornhaag
9. Bomen en beplantingen binnendijk lijn

Liniedijk en grachten: grote delen zijn nog herkenbaar en door de taluds als militair werk te ervaren, waardevolle meidoornbeplantingen.

De Stelling nu

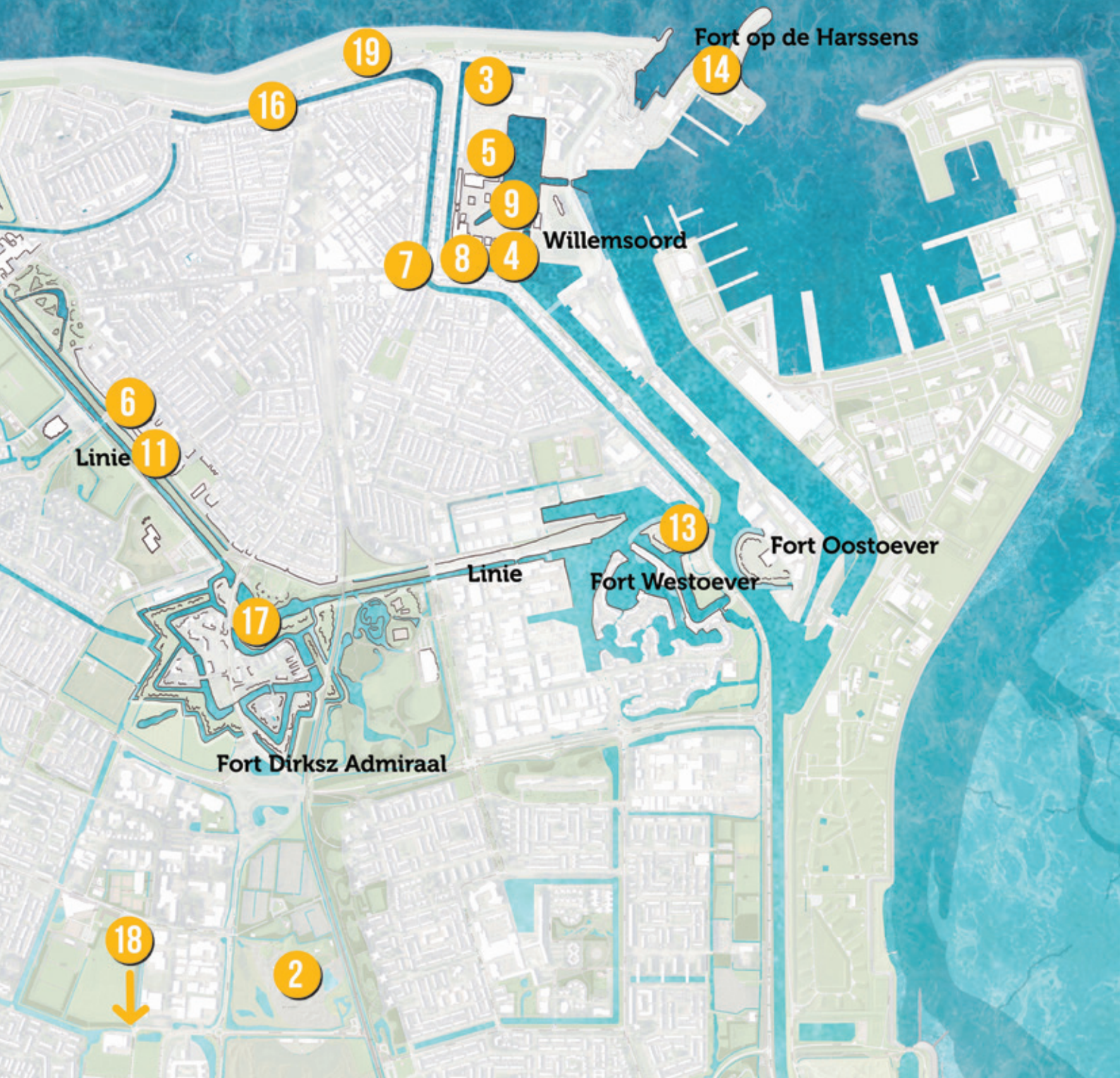
Delen van de Stelling zijn in eigendom en gebruik door de Marine. De Stelling is zo nog steeds een landschap ingezet voor Defensie. Langs de Stelling zijn maatschappelijk culturele organisaties, scholen en bedrijven te vinden. Alle grote culturele instellingen in Den Helder liggen aan de Stelling (oa. de Nollen, het Marinemuseum, het Reddingmuseum, Triade, de bibliotheek School 7, Theater De Kampanje). Willemsoord is opgeknapt en is een centrum geworden voor Den Helder.

Diverse ondernemers presenteren zich aan de Stelling zoals bij Fort Kijkduin, het Beeldenfort, de kunstenaars-in-residence van het Mondriaanfonds in het Pompgemaal en de bierbrouwers Helderse Jongens op Fort Westoever. Er zijn groepen met vrijwilligers die al jaren met passie en liefde werken aan het mooier maken van de forten en bunkers, bijvoorbeeld bij Fort op de Harssens of de Batterij Begraafplaats waar wordt gewerkt aan het bottelen van Bunkerbitter en sinds kort Napoleon likeur. Je kunt varen langs de Stelling met een gids, lunchen op Willemsoord en meer leren over het verhaal van de Stelling in het Atlantikwall Centrum. Verschillende evenementen vinden een plek op en aan de Stelling, zoals de jaarlijkse lichtroute (Helderlicht), sportevenementen zoals De Halve van den Helder, Sail (2023) en de terugkerende Marinedagen. Kortom, er zijn tal van mooie successen geboekt in het benutten van de Stelling en de herontwikkeling van dit erfgoed. Op de bijgaande afbeelding is te zien waar plekken zijn die kansen bieden voor de toekomst.

De huidige kwaliteit van de Stelling als ruimte voor de stad laat echter op sommige plekken nog te wensen over. Delen zijn afgesloten en niet openbaar toegankelijk.

Een selectie van initiatieven op en rond de Stelling 2021

Legenda

1 : 5000

- 1. Museumfort Kijkduin
- 2. De Nollen
- 3. Marinemuseum
- 4. Reddingmuseum
- 5. Museumhaven + dok
- 6. Triade
- 7. School 7 (bibliotheek)
- 8. Theater De Kampanje
- 9. Gemeentehuis (binnenkort)

- 10. Atlantikwall Centrum
- 11. Beeldenfort
- 12. Pompgemaal
- 13. Fort Westoever horeca
- 14. Fort op de Harssens excursies
- 15. Batterij Begraafplaats
- 16. Rondvaarten
- 17. Scouting
- 18. Bunkers Julianadorp
- 19. Seasaw en dijkzone

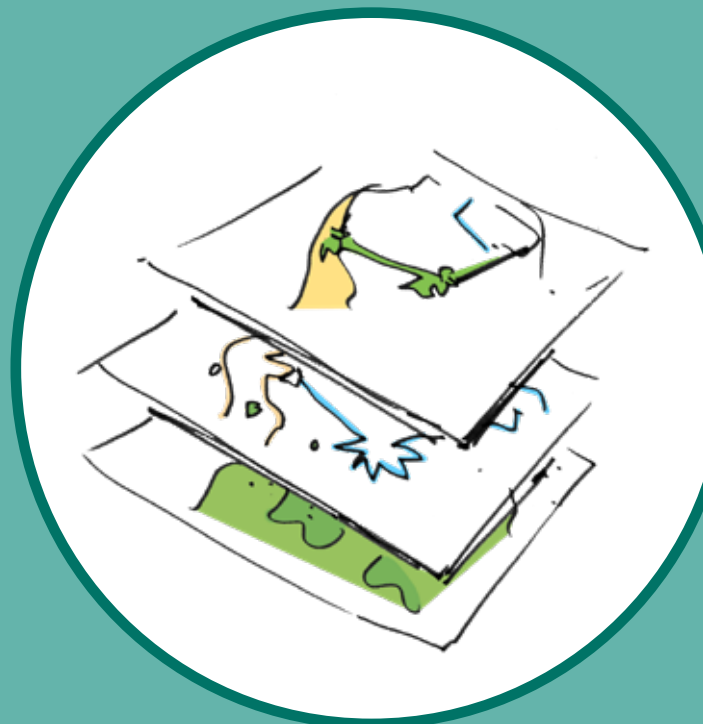
Werken vanuit vier kernwaarden

De uitzonderlijke betekenis van de Stelling kan in vier kernwaarden worden samengevat. Ze gaan over de essentie van het erfgoed en dienen als criteria bij toekomstige veranderingen. Als de vier windstreken van een kompas. Dit zijn de vier kernwaarden en de wijze waarop ze versterkt kunnen worden.

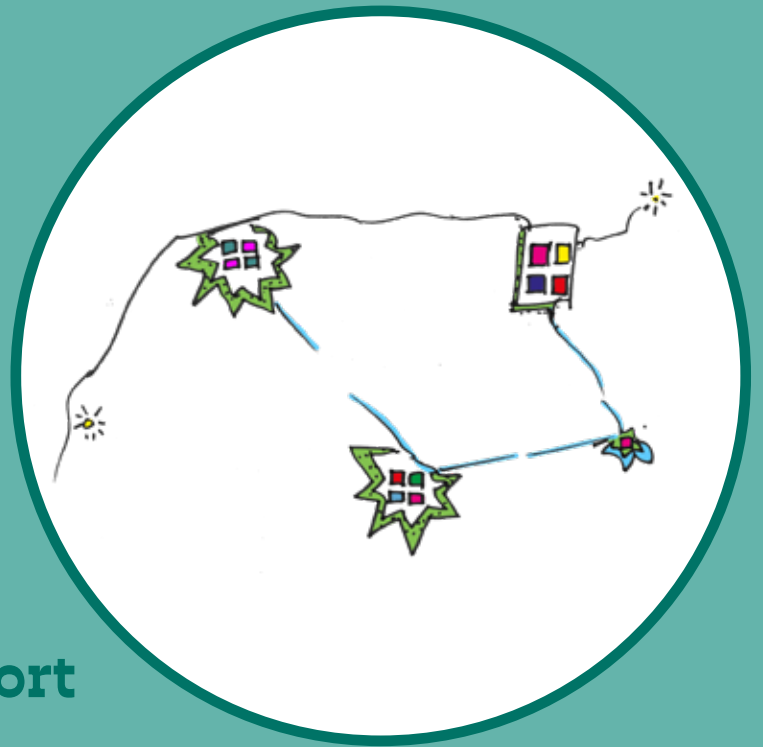
Kernwaarde 1.
Het bindmiddel van de stad; maak de samenhang nog meer zichtbaar

Kernwaarde 2. Gelaagd in de tijd; maak de historie herkenbaar en beleefbaar

Kernwaarde 3.
Gevarieerd in de
ruimte; maak de
contrasten groter

Kernwaarde 4. Elk fort
is een nederzetting;
maak nieuwe adressen
voor stad en landschap
aan de Stelling

Legenda

1 : 5000

Water

Duinen

Groen

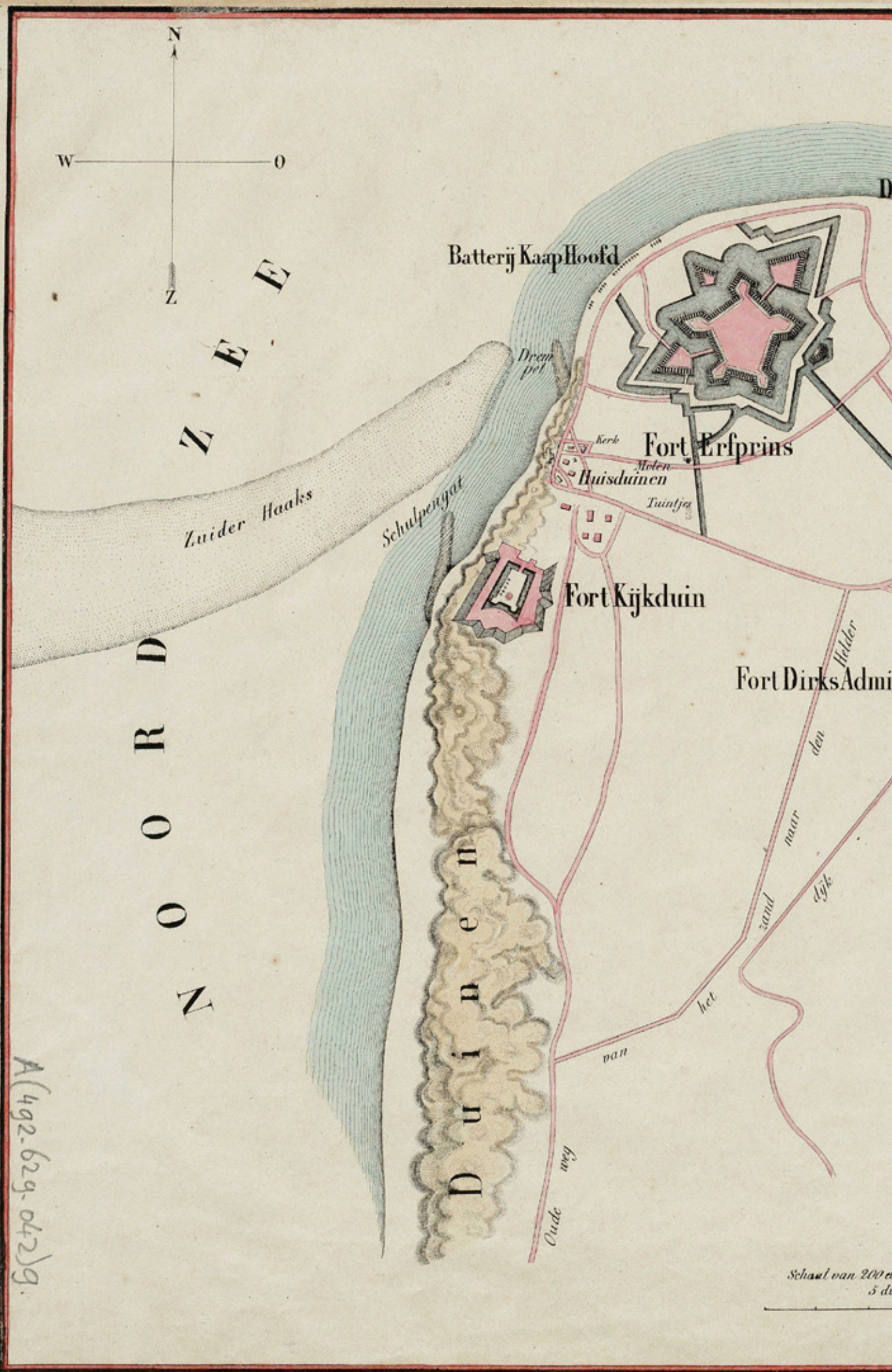
Zeedijk

Maritiem terrein

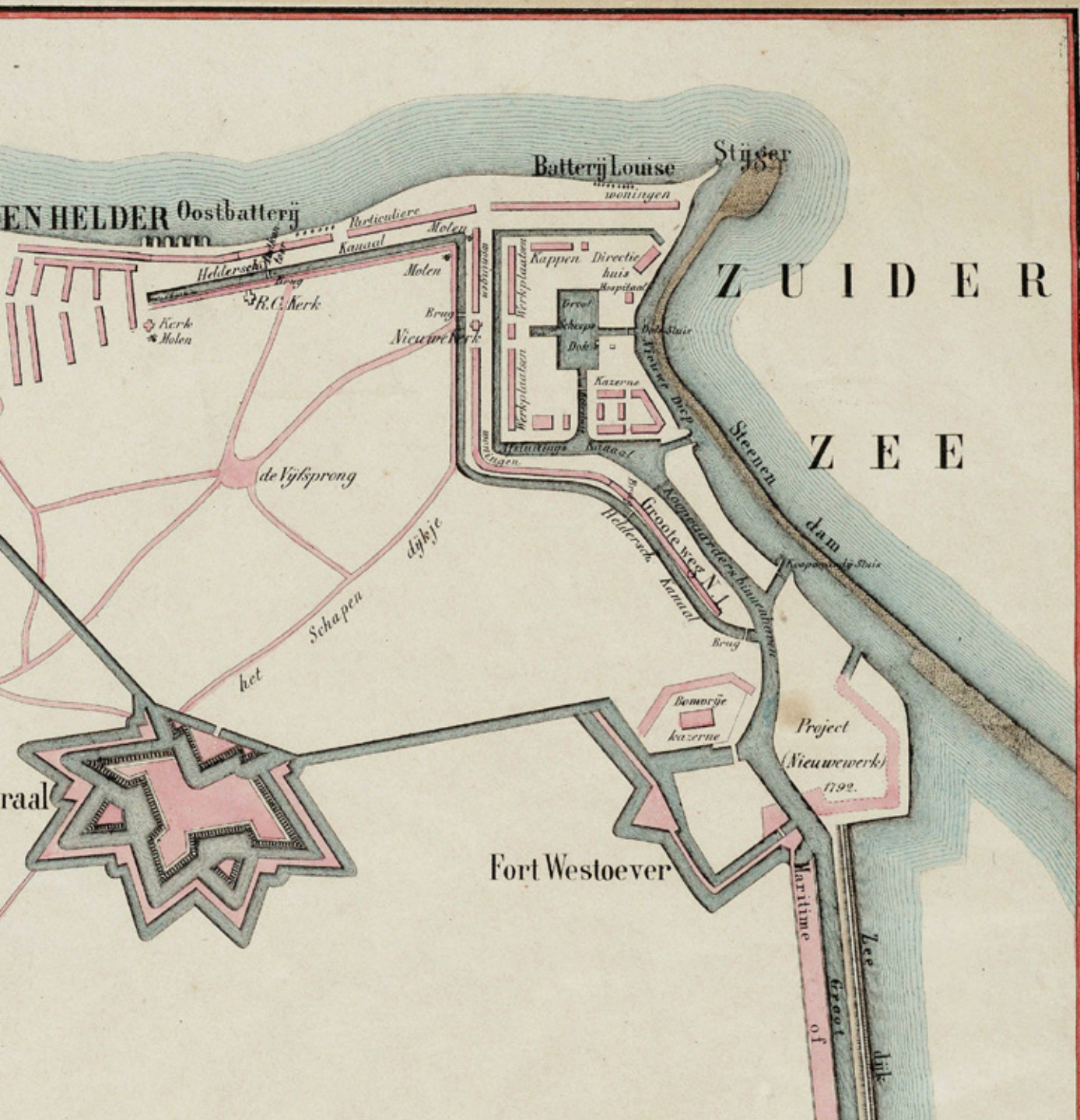
1. Het bindmiddel van de stad; maak de samenhang nog meer zichtbaar

De Stelling is een zichtbaar samenhangend 'militair-historisch ensemble'. De Stelling Den Helder ligt midden in de stad. Bijna alle wijken en gebieden raken aan de Stelling. De Stelling wordt daarom ook wel de ziel of ruggengraat van Den Helder genoemd. De Stelling is op veel plekken een belangrijke publieke ruimte geworden, en fungeert als het cement tussen de verschillende delen in de stad als rijksbeschermd stadsgezicht. Het is een collectief bezit dat mensen en programma's met elkaar verbindt. Om deze kernwaarde te versterken is het gewenst om elke verandering te laten bijdragen aan de versterking van de Stelling als geheel.

A(492.629.042)9.

Schaal van 200 el
5 da

2. Gelaagd in de tijd; maak de historie herkenbaar en beleefbaar

In de loop van de tijd heeft de Stelling verschillende functies gekregen. De Stelling was een ruimtelijk systeem op zich (Napoleontische tijd), een schakel in een Europese verdedigingslijn (Atlantikwall), een punt in een netwerk (Koude Oorlog) en is nu een verzameling erfgoedlocaties. Al deze tijdlagen samen met hun bijbehorende elementen in het landschap vormen een gelaagd geheel. Om deze kernwaarde te versterken is het gewenst om elke verandering zich te laten verhouden tot die gelaagdheid en te laten bijdragen aan het besef van de rijke geschiedenis van de Stelling.

Verklaaring.

- ABC... Nieuw te leggen dijk
- CDE... idem idem
- X... Sluis in den dijk
- F.G... Dam door't Amsteldiep
- GHI... Lydek of Slaperdijk langs t' Nieuw te Graven Vanaal
- IK... Hoop te leggen op de Marsen
- L.M... Plaats alwaar men Kooftien moet uittreten
- N... Oud Kooft te herstellen
- O... Kier Land aan te winnen

3. Gevarieerd in de ruimte; maak de contrasten groter

De Stelling is ingebed in verschillende landschappen:

- Land:** De landzijdige Stelling die verweven is met de stad: Van de werelden van Fort Oostoever en Westoever, de wereld van Dirksz. Admiraal en de wereld van Erprins met de tussenliggende linie en schootsvelden – deel van de groen- en waterstructuur van de stad.
- Zee:** De zeezijdige Stelling: Een langgerekt kustlandschap met een sublieme ervaring, van de duinwereld van Fort Kijkduin en Huisduinen, via de dijkwereld van de Helderse Zeewering (met de markante knik van Kaaphoofd) naar Fort op de Harssens. De Singel en dubbele gracht en voormalige kustbatterijen horen hier ook bij.
- Stad:** Het stedelijke hart van Willemsoord / Rijkswerf: Met de verbindingen naar de haven(s) en de rest van de Stelling.

Deze drie landschappen zijn verbonden met de wijde omgeving via de lange lijnen van het Noord-Hollandsch Kanaal, de vroegere ontginningslijnen en de kustlijn en daarmee met drie zeeën: Noordzee, Marsdiep en de Waddenzee. Om deze kernwaarde te versterken is het gewenst om elke verandering bij te laten dragen aan het contrastrijk en herkenbaar maken van deze landschappen.

4. Elk fort is een nederzetting; maak nieuwe adressen voor stad en landschap aan de Stelling

De Stelling is als geheel een landschap maar de forten vormen binnenwerelden met elk een eigen identiteit. Die identiteit hangt samen met de schaal en de functie van het fort. Zo bevat het landschap van de Stelling een reeks van in potentie zelfvoorzienende plekken, die meer of minder van hun omgeving kunnen worden afgegrensd. De eigenheid van elk fort met zijn directe omgeving waarderen we. Om deze kernwaarde te versterken is het gewenst om elke verandering binnen de forten bij te laten dragen aan een unieke binnenwereld als adres van stad en landschap.

TOEKOMST VAN DE STELLING DEN HELDER

Het behouden en ontwikkelen van de Stelling is een lange termijnopgave voor Den Helder. Sommige acties en investeringen zijn kansrijk en spelen al op korte termijn.

De gemeente is in gesprek met allerlei betrokken organisaties en bewoners over de toekomst van de Stelling. Partijen zoals Stichting Erfgoed Den Helder, het Ministerie van Defensie, culturele organisaties, onderwijsinstellingen, Landschap Noord-Holland, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en betrokken vrijwilligers van bijvoorbeeld de Historische Verenigingen denken met elkaar na over de rol van de Stelling in Den Helder. Daarnaast hebben we met enthousiaste bewoners gesproken (zie ook het laatste hoofdstuk). Op basis van deze gesprekken en ontwerpend onderzoek is de visie gemaakt.

Leren van scenario's

In mei 2021 zijn drie scenario's door BVR gemaakt en voorgelegd aan een diverse groep van gebruikers, erfgoedliefhebbers en organisaties.

- > **De Stelling in beweging** Stel dat... de Stelling de gezondste plek van Den Helder wordt
- > **50 X Stellingname** Stel dat... de Stelling een collectie is van innovatieve plekken
- > **De Stelling van de Toekomst** Stel dat... de Stelling een nieuwe verdedigingslinie wordt tegen klimaatverandering

De lessen van deze scenario's zijn: Een continue route langs de Stelling, rondje Stelling, is een diep gekoesterde wens. In Westoever kan de route compleet worden gemaakt. Maak van de Stelling een gezonde en aantrekkelijke buitenruimte.

Een aanpak gericht op ondernemerschap, innovatiekracht en unieke beleving voor mensen in den Helder en daarbuiten, is iets wat Den Helder vooruit kan helpen. Maar de Stelling in de eerste plaats van betekenis voor de lokale inwoners.

Klimaatverandering is een echte urgente opgave voor de langere termijn. Het is een publiek belang waar de overheid het voortouw moet nemen.

De drie scenario's over de Stelling van Den Helder

UITDAGING! EEN UITNODIGING VOOR INNOVATIEVE INITIATIEVEN

DIE UW INITIATIEF IN VOOR :

1	LINIEWONEN	3	GEHEIM FORT HARSSENS	5	MULTIFUNCTIONELE DIJK	7	FORT OOSTOEVER
2	VRIJPLAATS EXPERIMENT	4	DUURZAME HAVEN	6	LANDSCHAPSMONUMENT	★	EEN NIEUWE UITDAGING

Opgaven voor de toekomst

Er komen diverse veranderingen af op Den Helder die richting 2040 uitdagingen vormen, kansen bieden en om ruimte vragen. In de Omgevingsvisie worden deze opgaven integraal afgewogen. Met name de volgende opgaven zullen de toekomst van de Stelling mede bepalen:

Klimaatverandering en tegengaan verlies biodiversiteit

Het klimaat verandert. Dit is een urgente opgave. Steden krijgen te maken met toenemende wateroverlast, hitte en droogte. Ook de stijgende zeespiegel vraagt actie. Verzilting en waterveiligheid zijn voor Den Helder een actueel vraagstuk. De groene ruimte en het water van de Stelling zullen een belangrijke rol spelen in het klimaatbestendig maken van de stad. Het beschermen van natuurwaarden en natuurinclusief ontwikkelen van Den Helder gaan hand in hand met de klimaatopgave.

Versterken van de eigen economie door innovatie en aantrekkelijk vestigingsklimaat

Het verdienvermogen van Den Helder groeit. De Stelling is een kansrijke plek met vele verhalen die interessant zijn voor recreanten en toeristen (placemaking). Wat is mogelijk op en aan de Stelling binnen de kwetsbaarheid van het erfgoed, de inwoners en de natuur?

Het Maritiem Cluster is de belangrijkste bron van werk. Wat betekenen de veranderingen rond de haven en de groeiende bezoekersstroom richting Texel voor de Stelling? Wat kan de Stelling bijdragen?

Inclusieve stedelijke groei, gezonde buitenruimte en energietransitie

Den Helder gaat na een periode van krimp weer iets groeien door ontwikkelingen in de offshore-industrie, energiesector en bij Defensie, een positiever imago van den Helder en de vraag naar extra woningen. Het is een kans om (circulair en energieneutraal) verder te bouwen aan Den Helder als sociaal inclusieve gezonde en aantrekkelijke stad. Welke kansen biedt de Stelling voor woningbouw en voorzieningen? Wat past wel en wat niet?

De huidige opgaven bieden kansen voor behoud van de Stelling door middel van ontwikkeling. Er is veel geld nodig voor een kwaliteitsverbetering van de grote ruimte van de Stelling, maar de investeringskracht is beperkt in Den Helder. De grote ruimte die de Stelling vertegenwoordigt is in die zin zowel een kracht als een zwakte. Trefzekere keuzes zijn daarom noodzakelijk. De rijke geschiedenis van het erfgoed is de basis richting de toekomst.

Focus

Den Helder heeft de Stelling. Het is wat ons verbindt. De overvloedige groene ruimte, de forten, grachten en dijken zijn onze schat. En dat is een luxe. De Stelling Den Helder verbindt de mooiste plekken van de stad. We maken die kwaliteit als verbinding en gedeelde ruimte overal weer zichtbaar en beleefbaar. We willen de Stelling samen toekomstgericht beheren en ontwikkelen. Als betekenisvol, sociaal inclusief erfgoed. Om dit goed te doen is focus nodig. Er komen vele opgaven af op Den Helder. We kiezen ervoor om tijd en energie selectief te richten op drie kansrijke manieren om de kernwaarden van de Stelling te versterken. De focus mét actiepunten tot 2040 is:

1 Ván iedereen; vóór iedereen: we koesteren de Stelling

2 Klimaatbestendig; we brengen De Stelling in stelling voor een klimaatbestendig Den Helder

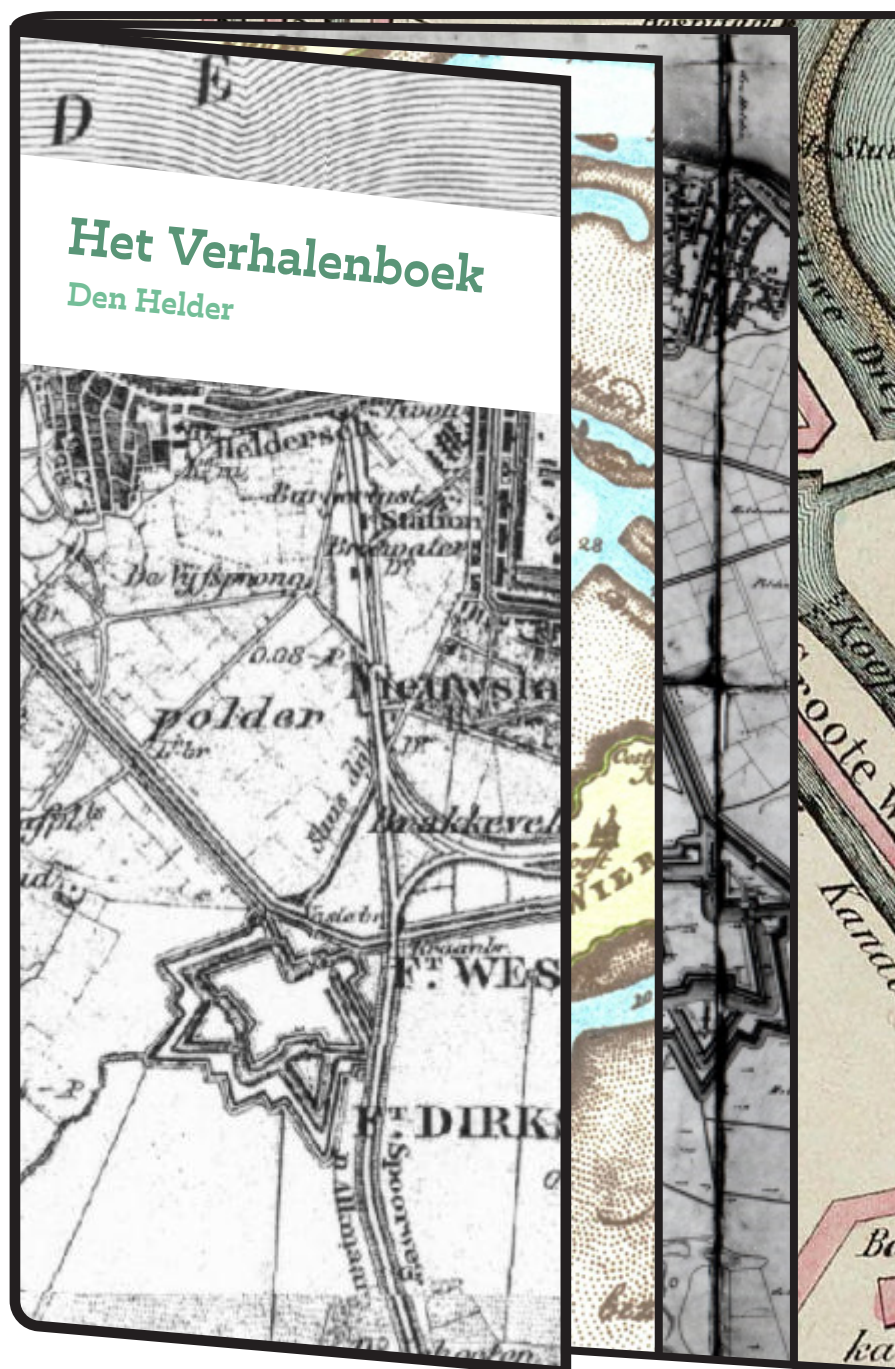
3 1 rondje Stelling; we verbinden stad en Stelling

1. Ván iedereen; vóór iedereen

We koesteren de Stelling door de verhalen te vertellen

Acties:

Herziening formele waardering monumenten, maak hét Verhalenboek, stimuleer de samenwerking en jaarrond programmering

Waarderen

De rijkdom als ruimte en als oorsprong van Den Helder maakt de Stelling de gedeelde schat van Den Helder waarop we heel zuinig zijn. Tegelijk maken we nu en in de toekomst allemaal graag gebruik van de Stelling. Daarom geldt: De Stelling is ván iedereen; De Stelling is vóór iedereen. Om dit zorgvuldig te doen koesteren we de kwaliteit vanuit de vier kernwaarden (samenhangende structuur, gelaagde tijd, gevarieerde ruimte, fort als nederzetting). Per plek kan dat verschillend uitwerken.

De Stelling Den Helder vertelt een gelaagd verhaal over een strategisch militair landschap. De eerste verdedigingswerken, de enorme uitbreiding naar het plan van Napoleon, de blijvende militaire waarde in (en tussen) de twee wereldoorlogen en het gebruik tijdens de Koude Oorlog met daarna het recente gebruik als onderdeel van de kuststad Den Helder. We gaan ervoor zorgen dat de waardering van het erfgoed deze gelaagdheid omarmt, zodat het gelaagde verhaal wordt geborgd in de bescherming op verschillende niveaus, in de gemeentelijke, provinciale en rijksmonumenten. Dit betekent bijvoorbeeld ook bescherming van een aantal bunkers uit de Tweede Wereldoorlog.

Het waarderen van de gelaagdheid betekent het erkennen van de diversiteit. Niet één tijdlaag is binnen de Stelling dominant. We hoeven de Stelling niet te reconstrueren tot de eerste Napoleontische aanleg. We waarderen álle lagen en gaan per plek verschillend om met hoe de Stelling eruit ziet. Op diverse plekken in de Stelling kunnen verschillende

delen van het verhaal worden verteld en mogen ruimtelijke uitwerkingen verschillend zijn. De Stelling is als een waardevol geschiedenisboek voor jong en oud. Het staat symbool voor de specifieke kennis van Den Helder over de maritieme wereld, civiel en militair.

Uitdragen

We gaan het verhaal van de Stelling met nog meer trots uitdragen. De Stelling is in de eerste plaats van en voor de inwoners. Het is de trots van Den Helder. We willen het bijzondere verhaal van de Stelling vertellen, en ervoor zorgen dat elke Jutter zich bewust is van de waarde van de Stelling. Dit begint door de Stelling meer zichtbaar en beleefbaar te maken. Dat kan via evenementen of een jaarlijkse Week van de Stelling, en door het ultieme verhalenboek te maken van de Stelling.

Door de Stelling een centrale plek te geven in de Omgevingsvisie, door de samenwerking van alle betrokken organisaties met kracht door te zetten en de Stelling centraal te zetten in de Citymarketing groeit het enthousiasme over de Stelling. Enthousiaste bewoners van Den Helder kunnen het verhaal van de Stelling uitdragen, zodat het verhaal bekend wordt onder bezoekers van de stad. Op deze manier is de Stelling van waarde voor de toeristische ontwikkeling van Den Helder. Erfgoededucatie met een hoofdrol voor de Stelling krijgt meer prioriteit op scholen in de gemeente. Bezoeken en rondleidingen aangeboden door bijvoorbeeld Stichting Erfgoed Den Helder, Landschap Noord-Holland en de Marine zijn van grote waarde.

2. Klimaatbestendig

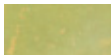

We brengen De Stelling in stelling voor een klimaatbestendig Den Helder

Acties:

Maak het watersysteem gezond en gereed voor waterberging en wateropslag, zet actief in op natuur en landschapsontwikkeling (Huisduinen – Erfprins, in de schootsvelden langs de linedijk en langs de zeedijk) en vergroen de stad met de Stelling.

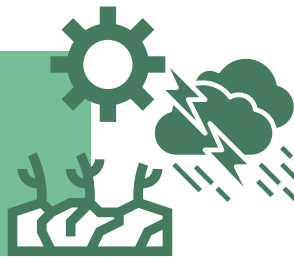
Legenda

↑ 1 : 5000

	Water		Beschermde grijze duinen
	Klimaatadaptieve polder		Recreatieve duinen
	Landschappelijke verbinding		Zeedijk

Klimaatbestendig Den Helder

Volgend hoofdstuk Stelling

Den Helder klimaatbestendig maken is een hoofdpoging voor de toekomst. De Stelling heeft een belangrijke toekomstige rol te vervullen voor de stad als groenblauwe ruimte. Met de geschiedenis is ook de Stelling veranderd. Een functie die als bescherming/verdediging dient voor de stad past bij wat de Stelling altijd al deed. Klimaatverandering is daarmee een nieuw vanzelfsprekend hoofdstuk, een volgende tijdlaag voor de Stelling. Dit past ook goed in de landelijke en door het Rijk gestimuleerde aanpak zoals beschreven in de ErfgoedDeal om erfgoed een rol te geven in het klimaatbestendig maken van gebieden.

Klimaat en water

De meeste problemen bij extreme neerslag doen zich voor in het centrumgebied van den Helder (binnen de Stelling). Bij extreme buien kan water tijdelijk worden vastgehouden in de liniegrachten en het gebied rond Dirksz. Admiraal, met name vanuit de zuidelijke delen van het stadscentrum. Maar ook met oog op droogte en verzilting is de Stelling een kansrijke buffer voor zoet water als dat nodig is in de zomer. Het groen en water van de Stelling zorgen voor koelte in de stad en zullen ook water vasthouden voor droge tijden. De zeedijk is een belangrijke structuur voor de waterveiligheid van de stad bij een stijgende zeespiegel. We zetten in op nader onderzoek hoe we de Stelling kunnen gebruiken en versterken als klimaatbestendige ruimte. Misschien wel door 2000 extra bomen te planten op en aan de Stelling – om de 10 meter een boom. De groene ruimte en het water van de Stelling speelt ook een rol bij de gezondheid van de inwoners van Den Helder. Zo is de Stelling een uitnodigende buitenruimte om te sporten en te bewegen. Deze gezondheidsthema's worden steeds belangrijker in stedelijke gebieden en passen goed bij het profiel van Den Helder als fitte Marinestad. Het water en beschikbaarheid van recreatieve routes hebben daarin een belangrijke rol.

Groene ruimte

Het duingebied met Grijze Duinen en tal van bijzondere planten en dieren zoals de beschermde vogel tapuit en de zandhagedis is beschermd Natura 2000 gebied en een belangrijke natuurverbinding in het Natuur Netwerk Nederland (NNN). De natuur is randvoorwaardelijk voor eventuele toekomstige ontwikkelingen op en rond Kijkduin. Het doel is om hier met de partijen een oplossing te vinden om de druk op het duinlandschap in goede banen te leiden. Hiervoor ligt een kans in de Huisduiner Polder. Dit is een waardevolle open ruimte die als klimaat-adaptief en recreatief gebied kan functioneren. Deze open ruimte wordt beschermd en vergroot door de sportvelden "De Linie" meer open en zichtbaar te verbinden met de polder.

Langs de Stelling worden groene ruimtes zoals de parken en sportgebieden gekoesterd. Wel is in dit 'groen' een kwaliteitsslag nodig. Doorgaande routes, meer ruimte voor natuur en water en ontmoetingsplekken maken van het momenteel overmaatse anonieme groen een levendig landschap. Het afschalen van de Nieuweweg en het klaverblad in de Waddenzeestraat helpt om een mooie doorgaande landschappelijke ruimte met meer natuurwaarden te maken van Westoever via Quelderduin naar het zwembad. Zo kan een vanzelfsprekende verbinding van de Stelling met de Nollen worden gemaakt.

3. Eén rondje Stelling

We verbinden stad en Stelling.

We maken de Stelling zichtbaar langs een openbare continue route voor fietsers, wandelaars en sporters. We maken adressen aan deze route en programmeren sociaal-inclusief.

Acties:

Maak de verbinding fort Dirksz. Admiraal – Westoever/Oostoever en ontwikkel dit deel van de Stelling als gezonde verbindende groene ruimte in de stad. Volop inzetten op ruimtelijke en programmatische ontwikkeling van omgeving fort Dirksz. Admiraal als gebruiksfort van de stad. Onderzoek de kansen met betrekking tot dijk, gracht en stad aan de noordzijde van Den Helder.

Rondje

We willen de Stelling als geheel kunnen ervaren. Daarom realiseren we één doorgaande Stellingroute. Aantrekkelijk voor zowel de inwoners als toeristen. Je kunt zo de Stelling leren kennen en genieten van het landschap. Het rondje Stelling moet uitnodigen om te bewegen en te ontmoeten. We zorgen daarom met elkaar voor één doorgaande wandel- en fietsroute van circa 12 kilometer met goedgekozen rustpunten (panoramaplekken). Bovendien verbeteren we de openbare ruimte. De route krijgt een gevarieerd profiel passend bij het landschap (stad, dijk, landschap etc). Inrichtingselementen als banken, borden, verlichting, een audiotour en (digitale) wegwijzers en aankleding ed. hebben een eenduidige subtiele stijl, het overschreeuwt niet.

De nieuwe Stellingroute loopt van Fort Westoever via een nieuwe oeververbinding en de te herstellen linie naar Fort Dirksz. Admiraal. Achtereenvolgens door naar Fort

Adressen en routes op en aan de Stelling

Erfprins, De Heldersche Zeewering, Fort Harssens, Willemsoord, en weer eindigend bij Westoever. De Stelling is ook een verhaal over water: de havens, de drie zeeën, de grachten en het kanaal. De beleving van en vanaf het water wordt versterkt. De Stelling kan voor een groot deel varend worden beleefd via de liniegracht. De route via het water per kano, sloep of al suppend wordt verbeterd. Daarnaast is het rondje verbonden aan andere fiets- en wandelroutes, zoals via de kunstroute van Sense of Place (De Nollen) naar Wadden-experience 't Kuitje. Het geheel is onderling verbonden tot één rondje Stelling. De Stelling wordt op deze manier een podium voor Den Helder met een cultureel-toeristisch potentieel. Langs de Stelling zijn op verschillende plekken kenmerkende historische elementen te ervaren met voorbeelden van een liniedijk met plongé, een gracht met een wal, scherpe coupures, een herkenbare structuur van fort met schootsveld, of verscholen bunkers.

Adressen

We koesteren de Stelling en koppelen het aan het culturele leven. De Stelling staat voor gastvrijheid, openbaarheid, ontmoeting en publieke programma's. Om de Stelling te behouden als een levend stuk stad, gaan we investeren in cultureel-maatschappelijke voorzieningen en passende programmering langs de Stelling met initiatieven die het karakter en de kernwaarden versterken. Daarbij leggen we een focus op drie duidelijke 'adressen' waar stad, Stelling en haven elkaar ontmoeten: Willemsoord, Westoever en Dirksz. Admiraal. Een adres is een vanzelfsprekend bereikbare plek met een tijdelijk of permanent, publiek programma. Denk hierbij aan kunst en locatietheater, sport en spel, scholen, openbare voorzieningen, horeca en evenementen als de marine-dagen, concerten, en de jaarlijkse week van de Stelling. En er is op deze adressen ook de ruimte voor recreatieve overnachting.

Randen

De ontwikkeling van Den Helder als geheel hangt samen met het behoud en de ontwikkeling van de Stelling. De stad heeft vier randen aan de Stelling:

- > De binnenrand van de Stelling aan de Liniedijk
- > De binnenrand aan de zeewering (Dijkbuurt, Oud Den Helder tot en met Willemsoord)
- > De buitenrand van de Stelling (bij Nieuw den Helder)
- > De oostrand van de stad waar de Stelling raakt aan de havens

In elk van deze 'stadsranden' heeft de Stelling een eigen bijdrage in het versterken van de stad. Hierbij gelden naast de vier kernwaarden steeds twee eenvoudig principes:

- a. Aan de binnenkant van de Stelling is de ruimte herbergzaam, stedelijk, formeel en besloten, het is er groen en er staan bomen
- b. Aan de buitenkant van de Stelling is de ruimte landschappelijk, los, ruig, open, overzichtelijk, waterrijk en natuurlijk

Met name in de binnenrand aan de zeewering liggen kansen om zowel de Stelling(gracht) als de stad te versterken. Aan de Stelling en binnen de forten is (nieuwe) bebouwing mogelijk, mits dit kwaliteit toevoegt aan de Stelling. Bij ontwikkelingen in de forten is een zorgvuldige versterking nodig van de eigen binnenwereld die past bij de maat en schaal en gelaagde geschiedenis ter plekke.

STEL DAT...

Droombeelden van de Stelling

Met de Stelling heeft Den Helder goud in handen om te werken aan de toekomst van Den Helder en tegelijk het erfgoed te bewaren. Delen van de Stelling zijn nu nog rommelige en sociaal onveilige achterkanten. Dat zal anders zijn in 2040. Door het vertellen van het verhaal, het maken van een klimaatbestendig Stellinglandschap en het completeren van 1 rondje Stelling versterken we de vier kernwaarden. Met goede fiets- en wandelroutes, een hoogwaardige openbare ruimte, publieke voorzieningen en stedelijke adressen langs de Stelling, krijgt de Stelling meer kwaliteit. Stel je voor hoe de Stelling er in 2040 uit zou kunnen zien...

Hierna worden droombeelden geschetst van de toekomst. De foto en tekst zijn niet letterlijk bedoeld, maar geven de richting aan per plek om aan te denken voor het vervolg.

Fort Westoever en Oostoever in 2040

De 'waterpoort' van de Stelling met twee forten die onlosmakelijk bij elkaar horen. Het is het maritieme en industriële deel van de Stelling waar water- en oeverrecreatie de belangrijkste functies zijn. Hier wordt gewoond aan de Stelling. Er zijn publieksfuncties, horeca en kleinschalige initiatieven aan een hoogwaardige en bruikbare groene openbare ruimte. Een nieuwe fiets- en voetgangersbrug verbindt de liniedijk ten zuiden van de oude spoorlijn met fort Westoever. Dit representatieve fort is een

echte toeristisch-recreatieve beleving met horeca, sport en tijdelijk verblijf zoals een stadscamping. Via het Westoevergebied is de fiets- en wandelroute langs de hele Stelling compleet gemaakt. Oostoever blijft exclusief en is beperkt toegankelijk. Er ligt een focus op zichtlijnen vanaf Fort Westoever naar Oostoever dat als markant groen monument wordt behouden. Binnen de kernwaarden van het fort kan hier een exclusieve club huisvesten of een voorziening in de opslag of opwekking van energie.

Fort Dirksz. Admiraal in 2040

Dit grote fort is hét adres van de Stelling aan de stad. Het robuuste fortlandschap staat een divers (ook informeel) gebruik toe en is een echt gebruiksfort voor de stad. De wallen en grachten zijn in ere hersteld en rondom bewandelbaar. De groene krans vanaf park Quelderduin, met de polder bij het politiebureau tot het zwembad is versterkt als klimaatbestendig landschap. Het nieuwe landschap accentueert nu beter hoe het fort eruit ziet.

Binnenin het fort is een besloten en veilige nederzetting ontwikkeld, waarbij rekening is gehouden met

de historische waarden. Het gebied heeft een gastvrij en activerend/innovatief programma waarin ook het azc een vanzelfsprekende rol krijgt. Denk aan het succesvolle Beeldenfort of Villa Augustus in Dordrecht. De Nieuweweg is getransformeerd van drukke autoroute naar een comfortabele fiets-en wandelverbinding. Voor deze ontwikkelingen van het gehele fort en de directe omgeving dient een transformatievisie met een cultuurhistorische verkenning en een landschapsplan te worden opgesteld.

Fort Erfprins in 2040

Dit gave fort ligt als een monument in een groter landschapspark. Het is (aan de binnenzijde) in principe niet openbaar, maar samen met Marine wordt gekeken of het vaker opengesteld kan worden. Dit fort is de testcase om militair en civiel gebruik te combineren. In het vrije schootsveld rondom het fort heeft

klimaatadaptatie en versterking van de biodiversiteit zijn plek gekregen. Via Fort Erfprins is de verbindende Stellingroute tussen de zeedijk en de liniedijk op een vanzelfsprekende manier vormgegeven. De route loopt door een veerkrachtige polder waar de tijd even lijkt stil te staan.

Willemsoord in 2040

Willemsoord is onderdeel van de Stelling en de bestaansreden van de Stelling. Het toeristisch-culturele en nautische hart van de Stelling, vol nautische bedrijvigheid en leven. Willemsoord is via de dijk, een levendige Spoorstraat en Beatrixstraat hecht verbonden met Station en Stadshart en met de andere delen van de Stelling, de havenwereld, fort Op de Harssens, fort Oostoever en de Waddenbaai. Op Willemsoord wordt het complete historische verhaal verteld. Hier is een divers hoogwaardig programma te vinden, met oa. musea, horeca, theater, een levendige Museumhaven en natuurlijk de Marinecampus. Willemsoord zuid

is ontwikkeld als een echt hart, een vanzelfsprekend startpunt van alle routes met duidelijke gastvrije ontvangst- en ontmoetingsplekken, een levendig gemixt gebruik en hoogwaardige inrichting. De diverse routes van en naar stad en Stelling zijn helder vormgegeven. Buitenveld is in 2040 met alle partijen ontwikkeld tot het onmiskenbare vierde kwadrant van Willemsoord waar werf, stad en Stelling elkaar ontmoeten. Willemsoord noord is een gastvrij gemengd civiel-militair werkgebied met goed verbonden recreatieve plekken zoals het Marinemuseum, de jachthaven en het oude admiraliteitsgebouw het Paleis.

Fort Kijkduin in 2020

Dit is het 'Museumfort Kijkduin' met vlakbij ook het Atlantikwall Centrum in een recreatieve omgeving. Het fort met aquarium en een veilig strand is een toeristische plek in Den Helder voor gezinnen. Door de verbeterde samenhang van Fort Kijkduin met de rest van De Stelling ontdekken steeds meer bezoekers de Huisduiner Polder. Ook het verbrede strand en de beleving op en rond de dijk (Lange Jaap, strandzone met Jan Blankens' strandpaal 1, uitzicht over zee, stad en Texel) zorgen ervoor dat de recreatieve druk in Huisduinen beter over de omgeving verdeeld wordt.

Hier bij Huisduinen is het startpunt voor het ontdekken van Atlantikwall erfgoed, maar evengoed het beginpunt van het Waddengebied (walvisvaardershistorie) en een van de startpunten voor het ontdekken van de Stelling. Via de Huisduinerweg, de Grasdijk en de zeedijk is Kijkduin verbonden aan het rondje Stelling. Een omweg waard.

Dijk 2040

Het unieke en stoere dijklandschap van de Heldersche zeewering is versterkt in samenwerking met partijen zoals het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Enkele panoramaplekken (bij Kaap Hoofd en voormalige kustbatterijen) zijn gemarkeerd met uitkijkpunten en zitplekken (passend binnen de randvoorwaarden van

waterveiligheid) en de heldere lijnvoering van de groene zeedijk is geborgd in de context van de stad. De dijk is als publieke ruimte toekomstgericht gemaakt en beter geïntegreerd in de stad. De route via de dijk is voor wandelaars en fietsers is goed gekoppeld aan de route langs fort Erfprins richting de linedijk.

Pantserfort Op de Harssens en bunkers in 2040

Het voormalige pantserfort Op de Harssens is, in samenwerking met de betrokken eigenaren/gebruikers een meer toegankelijke plek geworden, ingebed in een verbetering van de toegankelijkheid en verblijfskwaliteit van de havenkom van de Tesohaven. Vrijwilligers hebben het fort en de

bunkers toegankelijk gemaakt, dankzij hen wordt het verhaal verteld, zoals van de Tweede Wereldoorlog. Zo is het fort ook digitaal te bezoeken. De verbinding met Texel heeft een nieuwe kwaliteit, die aan beide zijden een warm welkom biedt en niet wordt gedomineerd door files.

We gaan aan de slag met de Stelling

Continuïteit en betrokkenheid

Deze visie is gemaakt met inbreng van veel verschillende groepen betrokkenen, bewoners en eigenaren (Stichting Erfgoed Den Helder, Ministerie van Defensie, gemeente), ontwikkelaars (Zeestad en Woningstichting) ondernemers, Provincie Noord-Holland, organisaties op/aan de Stelling (Triade, musea zoals het Marinemuseum en het Reddingmuseum, de Nollen, het Beeldenfort) en organisaties betrokken bij het erfgoed van de Stelling (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Historische Verenigingen, vrijwilligers, Citymarketing Den Helder). Het formuleren en afspreken van kernwaarden en gemeenschappelijke doelen als visie is de eerste stap in het werken aan de toekomst van

De Stelling

De Stelling is meeveranderd met de stad. We behouden door ontwikkeling. Continuïteit in beheer en onderhoud is nodig. Voor een paar plekken gaan we ons de komende jaren actief inzetten. In de eerste plaats blijft het van belang dat het bijzondere erfgoed van de Stelling Den Helder behouden blijft voor de toekomst. De betrokkenheid van alle partijen en de gezamenlijke visievorming rond de Stelling past in de geest van het Faro verdrag. Het Verdrag van Faro is in 2005 vastgesteld door de Raad van Europa. Hierin wordt de maatschappelijke waarde van erfgoed benadrukt, wordt erfgoedparticipatie centraal gezet en stuurt hiermee aan op actieve deelname van erfgoedgemeenschappen.

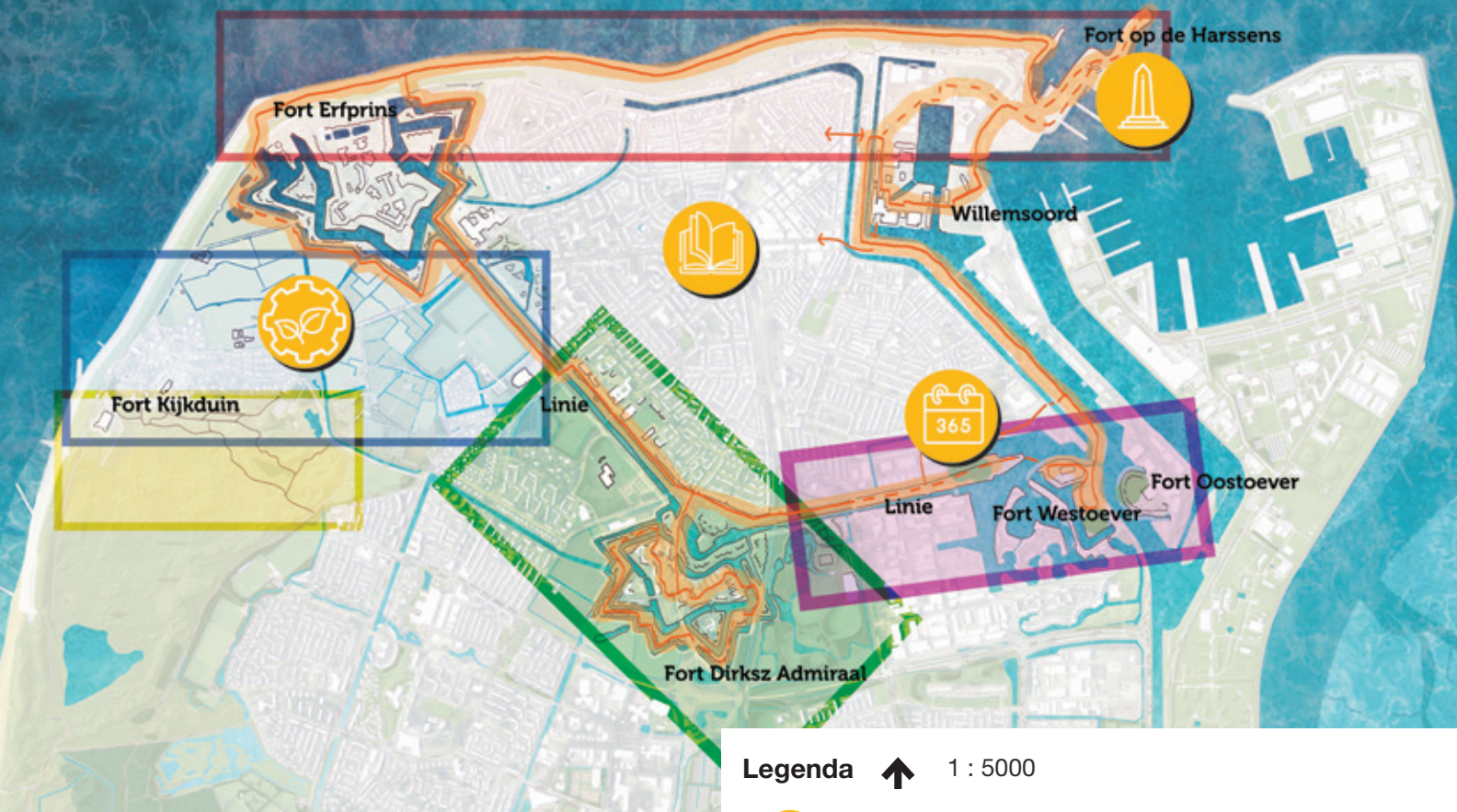
Werken aan parels

Instandhouding van het beschermd stadsgezicht; de Rijkswerf, de forten met hun wallen, de grachten, de liniedijk, de bunkers en bouwwerken en de enorme groene ruimte van de Stelling. Dit is een hele opgave voor een stad als Den Helder. Niet alles kan in

één keer. We smeden vanuit de inhoudelijke focus van deze visie samen de Stelling tot eenheid, maar we kiezen een paar parels waar de komende tijd echt energie in moet. Dit zijn: ontwikkeling van Fort Dirsz. Admiraal, de ontwikkeling gebied Fort Westoever en het maken van rondje Stelling. De bijgevoegde actiekaart geeft aan waar de komende tijd de nadruk zal liggen. Hier liggen momenteel de grootste kansen. Daarnaast blijven we alert op kansen voor de ontwikkeling van de Stelling als geheel.

De Stelling is van iedereen en voor iedereen. Dat betekent niet dat alle plekken openbaar toegankelijk zijn. Denk aan militaire functies, havenindustriegebied en kwetsbaar duinlandschap waarbij beperkte toegang noodzaak is. Het rondje Stelling is het meest openbare deel. Alle andere plekken presenteren zich langs de route. Soms zijn dat openbare of semi-openbare plekken, soms zijn het besloten werelden zoals de binnenwerelden van de forten. We gaan met eigenaren in gesprek om te kijken of een mate van (beperkte) openbaarheid mogelijk is. Bijvoorbeeld een betere openbare toegankelijkheid van Fort Op de Harssens.

De aanwezigheid van de Marine is een kracht en kans voor de Stelling om samen met de gemeente te werken aan behoud door ontwikkeling. Er liggen wederzijdse kansen om de historische Stelling te koppelen aan de profilering van de Marine in Den Helder. Blijvend gebruik van de Stelling door de Marine, met opleidingsinstituten zoals het KIM op Willemsoord en aanwezigheid in Erfprins, Dirsz. Admiraal en bij Fort Op de Harssens willen we koesteren, het is onderdeel van het dna van Den Helder. Mocht Defensie besluiten om de huidige functies in de forten te verhuizen naar een ander deel van Den Helder, dan dient de toekomst van het erfgoed als publieke waarde te worden geborgd.

Actiekaart Stelling Den Helder

Samenwerking

Om deze visie en de genoemde kansen te verzilveren, is samenwerking de basis. We volgen het principe van ‘behoud door ontwikkeling’, waarbij passende herbestemming voor de verschillende onderdelen wordt gestimuleerd om de Stelling relevant en levend te houden. Hiertoe verankeren we deze visie in de gemeentelijke Omgevingsvisie en haken we aan op de erfgoedparagraaf van de Waddenagenda, de Landschapstriënnale en Sail in 2023 en het programma Militair Erfgoed van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voor het vertellen van het verhaal en voor de verdere ontwikkeling van de Stelling is het opstellen van een gedegen en complete historische inventarisatie (een standaardwerk) van belang.

Voor realisatie van projecten is duurzame financiering en een langjarige samenwerking gewenst met organisaties zoals Stichting Erfgoed Den Helder en Rijksvastgoedbedrijf, Ministerie van Defensie, Woningstichting, Willemsoord bv, Zeestad of het Waddenfonds, ondernemers, onderwijs en culturele organisaties. De niet aflatende inzet van zeer betrokken vrijwilligers is cruciaal voor het beheer en laat zien dat de Stelling leeft in Den Helder.

Legenda 1 : 5000

- Herzien formele waardering monumenten (gelaagde tijd)
- Maken van hét verhalenboek, het standaardwerk van de Stelling
- Samenwerking en jaarrond programmering
- Natuur- en landschapontwikkeling (Schootsvelden)
- Watersysteem gezond en klimaatbestendig maken, verbinding vaarroute
- Realiseren rondje Stelling met doorgaande wandel en fietsroute, prioriteit fiets- en wandelverbinding Dirksz. Admiraal – Westoever (adres)
- Ontwikkelen gebruiksfort en Dirksz. Admiraal, programma en gezonde groene ruimte (adres)
- Kansen verkennen Stelling aan zee (zeedijk-gracht-stad, zeeforten, dijkbuurt, kustbatterijen, adres Willemsoord)
- Goede balans natuur en erfgoedrecreatie in de duinen
- Open landschap en recreatie in polder Huisduinen

De Stelling is van en voor iedereen. Met de vier kernwaarden op het netvlies werken we samen aan de toekomst van Stelling Den Helder: verhalen vertellen, stad en Stelling verbinden en klimaatbestendig maken. Aan de slag.

Bronvermelding

Belangrijkste bronnen

De Stelling op herhaling; structuurvisie voor de Stelling van Den Helder, H+N+S Landschapsarchitecten, 2001

Beschermd Stadsgezicht Stelling Den Helder, Rijksdienst Cultureel Erfgoed

Asselbergs, prof. Drs. A.L.L.M., Een interpretatie van de cultuurhistorische waardestelling en het toetsingskader voor de gebiedsontwikkeling Oude Rijkswerf Willemsoord Den Helder, Ontwikkelingsmaatschappij Zeestad CV/BV, 2010

Inrichtingsvoorstel voor de Stelling van Den Helder, gemeente Den Helder 2007

Structuurvisie Den Helder 2025, Gemeente Den Helder 2012

Gebiedsbiografie Den Helder stad aan het wad, Gemeente den Helder, 2021

Waddenagenda

Ontwikkelvisie Westoever Den Helder, conceptversie juni 2021, ZUS

Beplantingen op verdedigingswerken, Stichting Probos 2012

www.ingesprek.denhelder.nl

Bronvermelding gebruikte afbeeldingen:

De beelden in deze rapportage zijn van BVR adviseurs tenzij deze met een letter zijn gelinkt en vermeld in onderstaande lijst.

Omslagfoto: <https://beeldbank.rws.nl>, Rijkswaterstaat, 443774

- A. Beeldenbank gemeente Den Helder, Fort Harssens 1918
- B. <https://beeldbank.rws.nl>, Rijkswaterstaat, 546704
- C. Beeldenbank gemeente Den Helder, Willemsoord
- D. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort - 135.972
- E. <https://beeldbank.rws.nl>, Rijkswaterstaat, 443777
- F. Beeldenbank gemeente Den Helder, Kijkduin
- G. Beeldenbank gemeente Den Helder, Liniewal stelling na restauratie
- H. Beeldenbank gemeente Den Helder, Kroontjesbunker
- I. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort - 135.984
- J. <https://beeldbank.rws.nl>, Rijkswaterstaat, 451647

- K. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,
Amersfoort - 136.028
- L. Noord-Hollands Archief
- M. Collectie Regionaal Archief Alkmaar/ RAA -
GADH - 00390
- N. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,
Amersfoort - 450.573
- O. Festival fort Vechten - <https://www.uitzinnig.nl/>
- P. Fort van Lillo - <https://www.clusterlandscape.be/project/fort-lillo/>
- Q. <https://www.maritiemdenhelder.eu/5-3-2021-weer-grote-sail-den-helder/>
- R. Fort Kijkduin, Stichting Ergoed Den Helder
- S. <https://www.mvrdv.nl/projects/311/seasaw>
- T. Beeldenbank gemeente Den Helder, Fort op de Harssens

Colofon

Toekomstvisie Stelling Den Helder;
Den Helder heeft de Stelling

BVR adviseurs in opdracht van de gemeente Den Helder.

Hartelijk dank aan ieder die meedeed in de Week van de Stelling, suggesties aandroeg en waardevolle kennis inbracht.

Alles uit deze rapportage mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

